

מקבץ לתורה

מבחר כנינים ברמב"ם היומי

יב כב־כח מנחם־אב תשס"ה
י"ל לש"ק פ' עקב
אבל ו
מלכים ומלחמותיהם יב

"יהיה חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה... לפיכך קראתי חיבור זה בשם משנה תורה"

יום ראשון, כג מנחם־אב

שבת־קודש, כב מנחם־אב

שריפת פראג

פרק תשיעי, ה"ט: ואין חייבין קריעה, אלא על ספר שנשרף בזרוע – כמעשה שהיה.

בסביבות שנת ה'תמ"ט פרצה שריפה גדולה בעיר פראג, ואלפים ורבבות ספרי תורה, תפילין ושאר תשמישי קדושה נאכלו ע"י האש. בעקבות האירוע הנורא, פנה הגאון בעל ה"שכות יעקב" שהתגורר בפראג אל הגאון ה"חכם צבי" בשאלה – האם יש חיוב לעשות "קריעה" על שריפה זו אשר שרף ה'?

וצדדי הספק: מחד, הרי מפורש בהלכה זו שאין לקרוע על ס"ת שנשרף, אלא־אס־כן נעשה הדבר בכוונה ו"בזרוע". אבל מאידך, ייתכן שהמשמעות של "בזרוע" אינה דווקא כפשוטם של דברים, והכוונה בזה היא לכל מקרה שבו אי אפשר להציל מאומה מן השריפה.

והשיב ה"חכם צבי", כי שריפה שאירעה שלא בכוונה אינה נחשבת "נשרף בזרוע". וראיה לדבר – בגמרא (מועד קטן כו, א) מסופר כי פעם התנכלה בת יענה לתפיליו של ר' אבא ורצתה לבלוע אותם, ונאמר על כך שאילו היתה בת היענה בולעת את התפילין – לא היה על הנוכחים חיוב לקרוע את בגדיהם, כיון שהדבר לא נעשה "בזרוע". ומכאן מוכח, שגם כאשר לא ניתן להציל את

על מצות קריעה

אבל פרק שמיני, ה"א: אבל חייב לקרוע על מתו. שנאמר [באהרן ובניו] "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" – הא אחר חייב לפרום.

בטעם הדבר שאין מברכים "אשר קדשנו במצוותיו" על מצווה זו, כתב האבודרהם שהוא משום שאין מברכים על דברי פורענות, כיוון שנראה כמסכים ומודה לפורענות. ומהאי טעמא אין מברכים גם על ביקור חולים וניחום אבלים.

והנה יש מי שכתב לבאר בזה, שמאחר והקריעה נעשית בידי אונן, ואונן פטור מן המצוות – הלכך אינו יכול לברך.

אולם ביאור זה קשה ביותר – דאף אמנם שאין האונן מברך על מצוות שפטור מהם, אך מאיזה טעם נפטר מהן מן הברכה על מצוות שחייב בהם (כמצוות קריעה)?!

ועל כרחק טעם הדבר הוא כמ"ש האבודרהם.

(אבודרהם סדר תפילות של חול.
אגרות משה י"ד ח"א סי' רסו ענף ד)

יום שלישי, כה מנחם-אב

ביזיון מלך

מלכים ומלחמותיהם פ"ב, ה"ג: ואינו חולץ – שנאמר "וירקה בפניו", וזה ביזיון. . והואיל ואינו חולץ, אינו מייבם.

מלשון ההלכה משמע שהייבום כשלעצמו אין בו ביזיון, ורק שהואיל ואין המלך יכול לחלוץ מצד הביזיון שבירקה – אינו מייבם.

והנה, דעת רש"י בפירושו על הש"ס (סנהדרין יט, ב), שהביזיון הוא בייבום עצמו. וטעם הדבר, דכיוון שמטרת הייבום היא להקים זרע לאחיו, והיינו שהבנים נקראים ע"ש המת, הרי זלזול הוא למלך שבניו ייקראו ע"ש אדם זר. ויש לעיין למה נמנע הרמב"ם מפירוש זה.

וי"ל הביאור בזה – ובהקדים, שלכאורה יש להקשות על דין זה בפשטות: הלכה ערוכה היא, כי אף שאסור למלך לבוא לידי ביזיון, מ"מ "במקום מצוה שאני". וא"כ, למה אין מצוות ייבום דוחה את כבודו של המלך?

אלא צריך לומר: הטעם לכך ש"במקום מצוה" אין אנו חסים על כבודו של המלך, הוא, כי כאשר הביזיון הנגרם למלך הוא מפני המצוה – גלוי וניכר לכל שכל ביזיונו הוא רק כלפי ציווי ה', ואין הנהגה כזו מתפרשת כזלזול. ועפ"ז מובן שבמקום שהביזיון הוא כלפי אדם מסוים (ובנדו"ד – היבמה), נאסר על המלך להתבזות גם במקום מצוה.

ולפיכך הכריע הרמב"ם שהביזיון כאן אינו מצד הזלזול שב"הקם זרע לאחיו", שהרי ביזיון זה יידחה מפני קיום המצוה (כנ"ל), אלא בבזיון היריקה שבחליצה, בו הביזיון נעשה כלפי היבמה וקיים אף שהדבר הוא מצוה.

(רשימות כ"ק אדמו"ר ז"ע חוברת ז)

החפץ מאבדון – אין המקרה נחשב "נשרף בזרוע".

(שו"ת חכם צבי סי' יז. שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ט"ד)

יום שני, כד מנחם-אב

אירוח מלא

פרק ארבעה עשר, ה"א: מצות עשה של דבריהם. . וללוות האורחים.

יש לעיין, מפני מה הזכיר כאן הרמב"ם רק את חיוב ליווי האורחים, ולא את כללות מצוות הכנסת אורחים (ובכללה – החיוב להאכילם ולהשקותם ולדאוג לכל צרכיהם).

ויש לומר, שבכך מודגש גדרה ההלכתי של מצות הכנסת אורחים:

בגמילות חסדים בכלל, העיקר הוא הנפעל והתוצאה – מילוי חסרונו של הנוזק, ואילו הרגשתו של גומל החסד אינה נוגעת לקיום המצוה. וכפי שמצינו שהמאבד מצות ומצאם עני והתפרנס בהם – קיים בכך מצות צדקה (ספרי תצא כד, יט).

משא"כ מצות הכנסת אורחים אינה מסתכמת רק במילוי חסרונו של האורח גרידא, אלא יש צורך שהדאגה לצרכיו של האורח תבוא מתוך תשומת-לב והתעניינות מאת המארח, הבאים מצד רגש החסד והאהבה שבליבו.

ועניין זה בא לידי ביטוי בחיוב המוטל על המארח ללוות את אורחו – פעולה שאינה קשורה עם מילוי צרכיו של האורח, ובאה רק כדי שירגיש האורח את מידת האהבה והקירוב אליו מצד מארחו. ולכן כלל הרמב"ם את מצות הכנסת האורחים בתיבות "ללוות האורחים", כיוון שבזה ניכר היטב כללות גדרה של מצוה זו.

(לקו"ש חכ"ה וירא א)

"זורך דעם וואס מ'איז זיך מתבונן. אז מ'לערנט תורת הוי', ובמילא
"פאסט ניט" אז מ'זאל עס לערנען באופן שטחי"

יום רביעי, כו מנחם-אב

גלוי וידוע

פרק שישי, ה"ד: אם לא השלימו, או שהשלימו ולא קיבלו שבע מצות – עושין עמהם מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים. . אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו, אין מניחין מהם נשמה.

מלשון ההלכה "שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחין כו", משמע שאם השלימו ושבו מדרכם הרעה – אין עושים עמהם מלחמה.

ומקור עניין זה בגמרא (סוטה לה, ב). אלא ששם נפסק כן לגבי שבעת האומות דווקא, ואילו עמלק לא נזכר שם כלל.

וי"ל שהרמב"ם הגיע למסקנא שאף עמלק בכלל דין זה חסברא. דהנה, טעם חיוב הריגת עמלק הוא כיון שעמלק נלחם בבני, היינו שנהרגים על מעשי אבותיהם. ולכאורה – הרי מקרא מפורש הוא, אשר "בנים לא יומתו על אבות!" וצריך לומר, שגלוי וידוע לפניו ית' שכל אחד מבני עמלק הוא "אוחז מעשי אבותיו", שעליו נאמר "פוקד עוון אבות על בנים" (ברכות ז, א). ועפ"ז מובן שאם עשה תשובה ואינו אוחז במעשי אבותיו – שוב אין טעם להורגו.

(אבני נזר אר"ח סי' תקח)

יום חמישי, כז מנחם-אב

"דע . . ועבדו בלבב שלם"

פרק שביעי, ה"ו: וכל המתחיל לחשב ולהרהר

במלחמה, ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר: אל יירך לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם.

מהלכה זו נמצא, שיש בכוח האדם לשלוט בעצמו שלא יהרהר ויחשוב בעניינים המביאים לפחד ובהלה, וכך יתבטל הפחד הטבעי.

והרי לנו ראייה ברורה, שאפילו הרגשות האנושיים הטבעיים ביותר תלויים ונמשכים מהדעת והמחשבה.

וזוהו פירוש הציווי "דע את אלוקי אביך ועבדהו בלבב שלם" – שע"י "דע", התבוננות בהעמקת הדעת בחיי החיים ב"ה, יומשך עניין גדולת ה' ורוממותו במידות הטבעיות, לאהוב את ה' "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" וליראה ולפחד מגדולתו ית'. ועי"ז יזכה לעבדהו בלבב שלם.

(לקו"ת דברים ו, ד)

"תן לחכם ויחכם עוד"

בגליון י, בקטע השייך לשבת-קודש, הובאו דברי הכסף משנה בהסברת הדין שהמקנה את נכסיו לשני אנשים בשטר אחד, והעדים הם קרוביו של א' מהם – כיון שפסולה ההקנאה לגבי אחד, נפסלה לגמרי (הל' עדות פ"ד, ה"ז).

ונתבאר כי הטעם שלא ניתן לחלק בין הקונים, הוא מכיון שהמקנה כתב את מתנת שניהם יחד כמתנה אחת.

כמה מהקוראים העירו, שעפ"ז נמצא שישנה נפקא-מינה להלכה – במקום שהדבר נכתב בשטר כשני קניינים נפרדים, שאז יהי ניתן לחלק ביניהם, ולהכשיר את הקונה שאינו קרוב של העדים.

המערכת

"דעריבער איז כדאי אז די וואס זיינען שייך לזה זאלן לערנען איין הלכה, עכ"פ איין פרט, פון דעם שיעור יומי בעיין ופלאפול, וכו'"

(משיחת אחש"פ, ה'תש"ו ס')

ערב שבת-קודש, כח מנחם-אב

סיום לימוד התורה מהזור הכ"ג

פרק שנים עשר, ה"ה: ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה. ולא קנאה ותחרות. שהטובה תהיה מושפעת הרבה. וכל המעדנים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם. שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

א) אם "משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל". ובהסברת צדדי הספק יש לומר, שהדבר תלוי בשאלה האם אכילתו היא בגדר של "תוספת שכר" על מלאכתו ויגיעתו. או שהאכילה היא מתנת שמים הקשורה עם עצם היותו "פועל", היינו, שכשם שישנם מתנות הניתנות לעניים וכדומה כך זיכתה התורה "מתנה" זו לפועלים.

שני אופנים אלו, משתקפים גם בשכר הניתן לבני ישראל על עבודתם בקיום התורה והמצוות:

א) "הבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת הנפש, ונהגה בזכמתה תמיד, שישיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה. . . וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלום וריבוי כסף וזהב" (הלכות תשובה פ"ט, ה"א) — "שכר" לישראל על עבודתם בשמחה וכו'.

ב) מצב העולם לעתיד לבוא, איננו השפעת טובה בתור שכר לישראל על מעשיהם, אלא — הוא ניתן להם מצד עצם היותם בבחינת "פועל", כלומר, שעבודתם את ה' היא באופן שכל עניינם הוא רק היותם עובדי ה' (ובלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ג, ה"ג): עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן) — אזי בתור "מתנת שמים" מביא הקב"ה לכך שהטובה תהיה מושפעת הרבה, על מנת שישראל יוכלו אכן לעבוד את עבודתם בשלימות ומתוך מרגוע.

(לקו"ש חלק לד תצא ג)

תקופה שניה

ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות.

לכאורה יש להקשות: לעיל (ה"א) נפסק שלעת"ל "עולם כמנהגו נוהג" — ואילו מצב בו אין מלחמה, קנאה ותחרות הוא ההיפך הגמור מ"מנהגו של עולם"?

וי"ל שגם לדעת הרמב"ם תהיה תקופה מאוחרת יותר בימות המשיח בה יהיה שינוי במעשה-בראשית, אלא שתקופה זו אינה חלק מגדרם ההלכתי של ימות המשיח (הנהגת העולם כפי הוראות התורה, תוך קיום כל המצוות בשלימות), ומסיבה זו אין הרמב"ם מביא את כל פרטי תקופה זו בספרו שהוא ספר הלכות.

למרות זאת, בסיום ענייני ימות המשיח, הוסיף הרמב"ם ברמז את היותה של תקופה זו, בה הבריאה מצד עצמה לא תהיה שייכת לרוע, וכל עסק העולם יהיה אך ורק "לדעת את ה'".

(הדרן על הרמב"ם, ה'תנש"א)

כמעטות או כמתנה

שהטובה תהיה מושפעת הרבה.

בדין אכילת פועל מפירות הכרם, מסתפקת הגמרא (ב"מ צב,

"כשמסיימים לימוד התורה כולה - ספר הרמב"ם, "מקבץ לתורה שבע"פ כולה", ומתחילים

עוה"פ מהתחלת התורה - ה"ז בודאי ע"ד ובדוגמת הענין דמתן תורה"

(הדרן על הרמב"ם - ה'תשמ"ח)

גטמיות דוקא

ובל המעדנים מצויין כעפר.

ידועה קושיית האברכנאל (ר"פ בחוקותי) — "אם היה השכר הרוחני הוא העיקר הראשון, אשר אליו תפנה התורה, למה שתקה מלזכרו. . ויעדה בשכר הגופני הכלה והאבד?"

ויש לבאר בזה:

על התורה נאמר "כי הוא חייך" (נצבים ל, כ), וידועים דברי חז"ל (עבודה זרה ג, ב) "מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים, אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים". היינו, שהתורה אינה דבר נוסף על חייו של האדם, אלא היא מהותו וחיותו.

וכשם שהסימן לכך שהנפש הינה מהותו של האדם, הוא דווקא כאשר היא באה לידי ביטוי אף בחלקים הפחותים שבגוף (על דרך סיפור הגמרא (גיטין נו, ב) שתענוג הנפש פעל אפילו בעקב שברגל שנעשה רחב), כמו"כ התורה: דווקא בכך שפעולתה על חיי האדם אינה רק בשכר רוחני, אלא גם בעניינים גשמיים פחותי ערך, ניכר שהיא מקיפה את כל חייו של האדם.

(לקו"ש חלק לז בחוקותי)

דוגמה חיה

ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.

בפעולת ישראל על אומות העולם שני פרטים:

לעיל פסק הרמב"ם (פ"ה, ה"י): צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו. ובהלכה שלאח"ז הוסיף, שקיום ז' המצות ע"י בני נח צריך להיות דווקא "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה" ולא מצד "הכרע הדעת" וכיו"ב.

והנה, מכך שההוספה נכתבה בהלכה בפני עצמה, ניתן לכאורה להוכיח שפרט זה אינו כלול בחיוב שבהלכה שלפנ"ד. כלומר, שאין כל חיוב על יהודי לכופ את הגוי על ענין זה (שקיומו יהי מצד הציווי בתורה). אלא שמ"מ, מזה גופא שהדבר הובא ברמב"ם בהמשך לחיוב לכפות את אוה"ע, מוכן שענין זה הוא השלימות שבפעולת ישראל על אומות העולם המדוברת בהלכה הקודמת.

והענין בזה: נוסף על הפעולה הישירה של ישראל על אוה"ע בדרך כפיה לקיים את מצוותיהם, על ישראל לראות גם שהנהגתם תפעל בצורה עקיפה על האומות, כך שהם מצד עצמם יבואו לידי הכרה שהקיום צ"ל מפני הציווי דווקא.

וי"ל, שבהלכה שלפנינו מדבר הרמב"ם על שלימות פעולתם של ישראל על האומות. היינו שבהמשך לדבריו לעיל (פ"א, ה"ד) דבר פעולתו של מלך המשיח על העמים ("יתקן את העולם כולו לעבוד את ה'"), מוסיף הרמב"ם שתכלית השלימות בזה היא כאשר הנהגתם של ישראל באותו הזמן ("חכמים גדולים כו"), גורמת לכך שאומות העולם מצד עצמם באים לידי ההכרה שעליהם לנהוג בדרך ה' ולא יהיה עסק כל העולם (מצד עצמו), אלא לדעת את ה' בלבד".

(לקו"ש חלק לה חיי שרה ג)

הבורא והבראה

ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם.

בנוגע ל"דברים הסתומים" נאמר "יודעים" סתם, ואילו על "וישיגו דעת בוראם" מסתייג הרמב"ם וכותב שההשגה תהיה רק "כפי כח האדם".

וי"ל בזה: "דברים הסתומים" קאי על החכמה שבמעשה הבראה ("מעשי בראשית" המבוארים בהל' יסודה"ת פ"ג"ד), וכאשר "יהיו ישראל חכמים גדולים" תהיה להם השגה מלאה בעניינים אלו — "וידעו דברים הסתומים".

משא"כ ב"דעת בוראם" הכוונה להשגה בענייני אלוקות ("מעשי מרכבה" המבוארים שם בשני הפרקים הראשונים), ובהם ככל שיעמיק האדם, עדיין יותרו דרגות נעלות יותר, אותם לא יוכל להבין. ולכן ההשגה בעניינים אלו, אף לעתיד לבוא תהיה רק "כפי כח האדם".

(לקו"ש חכ"ו ע' 119 ואילך)

לעת"ל - חב"ד

ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם.

"מכיון שנמצאים כבר לאחרי לימוד התורה כולה - ה"ז מעתה באופן של חיזוש באין ערוך לגבי התחלת הלימוד בפעם הקודמת"

(הדרן על הרמב"ם - התשמ"ח)

פרק אחד ליום

שיעור טומאה

טומאת אוכלין פרק רביעי, ה"א: כמה שיעור אוכלין?
לטומאת עצמן – כל שהן . . שנאמר: "מכל האוכל אשר
יאכל" – כל שהוא.

בשאלה זו שמעלה כאן הרמב"ם, "כמה שיעור אוכלין",
נחלקו הראשונים. יש מהם פוסקים כדעת הרמב"ם, אשר
"לטומאת עצמן – כל שהן", ויש החולקים וסוברים שאוכל
מטמא דווקא אם יש בו כשיעור.

ונראה לומר שמחלוקת זו תלויה בפלוגתא דתנאי,
ובהקדים:

במסכת פסחים (לג, ב) כתב רש"י כדעת הרמב"ם, והביא
מקור מתורת כהנים, שם נאמר: "מכל האוכל, מלמד שמטמא
בכל שהוא".

אולם הראשונים העירו (תוס', פסחים שם), כי רש"י עצמו
בחולין (פכ, א) כתב שהאוכל צריך להיות כשיעור, גם לטומאת
עצמו. ולכאורה נמצאים דבריו סותרים זה את זה.

וביאור העניין – דברי הגמרא בחולין שם נאמרו בדעת ר'
שמואל, ומצינו שר"ש לומד מן הפסוק "אשר יאכל" לימוד אחר
– אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים, וממעט איסורי הנאה
(שאסור להאכילם לאחרים, ואפילו לעכו"ם), שאינם מטמאין.

ומעתה י"ל שר"ש אינו מקבל כלל את הדרשה שהובאה
בתו"כ, ודברי רש"י שם הם דווקא לשיטתו.

ועפ"ז: הרמב"ם ורש"י הלכו בשיטת חכמים, ואילו שאר
הראשונים פסקו כר"ש.

(חתם סופר פסחים לג, ב)

לזכות

ר' משה ישראל הכהן ומשפחתו שיחיו
להצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו בגור"ר

בדבריו אלו רמז הרמב"ם על שלושת הדרגות: חכמה
("חכמים"), בינה ("וישיגו") ודעת ("ויודעים"). ללמדך כי
לעת"ל תקויים מצוות ידיעת השם בתכלית השלימות, בכל
חלקי השכל – חכמה, בינה ודעת.

(הדרן על הרמב"ם, היתשל"ה, הע' 110)

טעם לחכמה

שנאמר "כי מלאה הארץ דעה את ה' . . ."

הרמב"ם שהביא את הפסוק רק כראיה לכך שלעת"ל תהיה
השגה בדברים הסתומים וכו', העתיק מן הפסוק גם את תיבת
"כי", אף שלכאורה תיבה זו נאמרה בפסוק כהמשך לנאמר
בפסוקים שלפני זה, ובאה כנתינת טעם לאמור קודם.

וי"ל שבכך מרמז הרמב"ם, שפסוק זה הוא (גם) נתינת טעם
לכך שישראל יהיו חכמים גדולים וידעו דברים הסתומים –
מכיון ש"מלאה הארץ דעה את ה'", כמים לים מכסים".

(הדרן על הרמב"ם, היתש"נ)

המציאות האמיתית

" . . . כמים לים מכסים."

ישנן דעות בהלכה (ראה מקוואות פ"ו, מ"ז), שבעלי החיים
המצויים במים אינם חוצצים לענין טבילה, כיון שהם נחשבים
כחלק מן המים עצמם. ועל פי שיטה זו מובן, כי לא ניתן לומר
שהמים מהווים "הסתור" על כרואי הים, שהרי אדרבה – המים
הם מציאותם האמיתית.

ועד"ז הוא בנמשל:

מכיון ש"לא יהיה עסק כל העולם, אלא לדעת את ה'
בלבד", הרי שידיעת השם ("המים") אינה עומדת בסתירה
למציאותו של העולם, ואינה באה כביטול ושבירת גדרי העולם
אלא היא היא מציאותו האמיתית.

(לקו"ש חכ"ז ע' 142)

מורה שיעור

שבת קודש: אבל רח
ראשון: ט"א
שני: יב"ד
שלישי: מלכים ומלחמותיהם א"ג
רביעי: ד"ו
חמישי: ז"ט
עש"ק: י"ב